

Om Separationer og Skilsmisser i Danmark.

En statistisk Undersøgelse.

Af

Harald Westergaard.

III.

Med Hensyn til saadanne Forhold vedrørende de separations- og skilsmissesøgende Ægtefolk, som iøvrigt kunne oplyses statistisk, skal jeg først gøre nogle Bemærkninger om Ægteskabernes Varighed, Ægtefolkernes Alder og Antallet af Børn i de opløste Ægteskaber.

Hvad først Ægteskabets Varighed angaar, da er det foran Side 14 bemærket, at man kan anslaa den for København til ca. 8 Aar, og heri stemme Erfaringerne som omtalt ganske godt med, hvad der foreligger fra Udlandet. I Schweiz er Ægteskabets Varighed saaledes omtrent 10 Aar ved Skilsmissen, i Italien omtrent 9 Aar ved Separationen, i Sachsen 9 Aar ved Skilsmissen, hvorimod Ægteskaberne i Frankrig i Reglen have haft en længere Varighed (efter Erfaringer for Aarene 1876—79 vedrørende Separationer), nemlig gennemsnitlig 12 Aar. Denne Maalestok er iøvrigt, som det let ses, meget mangelfuld, idet Befolkningens stærkere

eller svagere Væxt i høj Grad paavirker de bestaaende Ægteskabers gennemsnitlige Varighed: i en stærkt voxende Befolkning som Københavns er der forholdsvis mange unge Ægtefolk, i en omtrent stillestaaende Befolkning som Frankrigs forholdsvis mange gamle Ægtefolk; og hertil kommer, at Forandringer i Lovene kunne medføre store Forandringer i Gennemsnitsvarigheden; naar der f. Ex. indføres Skilsmisse i et Land, hvori denne ikke tidligere kunde opnaas, saa bliver Følgen let, at en Mængde gamle Ægteskaber, der maaske faktisk have været hævede, nu søges endelig opløste. Oplysningerne med Hensyn til Ægteskabets Varighed have derimod, som fremhævet foran Side 14, praktisk Betydning til Belysning af Vielsernes og Separationernes indbyrdes Sammenhæng. — Det kan iøvrigt fremhæves, at Gennemsnitsvarigheden i København viser sig lidt kortere, naar det er Konen, end naar det er Manden, der klager, og i dette sidste Tilfælde atter lidt kortere, end naar der er Enighed hos Ægtefællerne om at søge Separation, men en saadan Forskel kunde dog godt tænkes at være en Følge af Mangler ved Materialet.

Større Interesse vilde det have at sammenligne Antallene af Separationer eller Skilsmisser fordelte efter Ægteskabernes Varighed med de tilsvarende Antal af bestaaende Ægteskaber, men hertil savnes fyldigt og paalideligt Materiale. Derimod foreligger der fra Udlandet enkelte interessante Erfaringer vedrørende Skilsmissehyppigheden efter Ægtefolkenes Alder og Aldersforskel, og da disse Erfaringer vel kunne være vejledende med Hensyn til danske Forhold, meddeles de her.

Af 1000 Gifte i hver Alderklasse fraskiltes aarlig i Schweiz i Aarene 1878—82:

Alder	Mænd	Kvinder
under 20 Aar.....	—	2,7
20-30 Aar.....	3,1	2,9
30-40 -	2,8	2,4
40-50 -	2,9	1,7
50-60 -	1,3	1,2
60 Aar og derover.....	0,5	0,5

Det fremgaar tydeligt heraf, at der er størst Skilsmissehyppighed blandt de unge Ægtefolk, og at Tendensen til at søge Skilsmisse aftager stærkt med Alderen.

Af 1000 bestaaende Ægteskaber i hver Klasse opløstes aarlig i Schweiz ved Skilsmisse i Aarene 1878—82:

Naar Manden er mindst 26 Aar ældre end Konen.....	1,7
» » » mellem 11 og 26 Aar ældre end Konen....	1,9
» » » » 1 og 11 Aar ældre end Konen.....	1,9
» Manden og Konen ere lige gamle.....	2,2
» Konen er mellem 1 og 11 Aar ældre end Manden....	2,4
» » » » 11 og 26 Aar ældre end Manden ...	4,4
» » » mindst 26 Aar ældre end Manden.....	12,3

Ægteskaber, hvor Manden er ældre end Konen, have altsaa efter disse Erfaringer mindst Skilsmissehyppighed, hvorimod der er en større Skilsmissehyppighed jo ældre Konen er end Manden.

Hvad dernæst angaar Tilstedeværelsen af Børn i Ægteskabet, da anses disse i Reglen for at være et Baand mellem Ægtefællerne, som vanskeliggør deres Adskillelse. Man har ogsaa adskillige Erfaringer, som tyde herpaa, men hvorved der iøvrigt klæber væsentlige Mangler. I Reglen vil det vistnok kun anføres, om der

er uforsørgede Børn af Ægteskabet, ikke om der overhovedet er Børn, og man burde derfor strengt taget udelade ældre Ægteskaber af Betragtningen. Men dernæst maa det ogsaa erindres, at adskillige Ægteskaber ved Opløsningen ere saa unge, at man godt kan forstaa, at Antallet af barnløse Ægteskaber, der opløses, er forholdsvis betydeligt. For Københavns Vedkommende (Aarene 1882—84) har jeg derfor udtaget de Ægteskaber, der ved Separationen vare over 5 Aar gamle, men endnu ikke 11 Aar, og jeg fandt da, at omtrent en Tredjedel af de separerede Individder ingen Børn havde af deres Ægteskab, hvilket utvivlsomt maa anses for temmelig meget; et noget lignende, snarest mindre, Forholdstal finder man iøvrigt ved at tage alle Separationer under Et. Grunden til dette Fænomen er iøvrigt flerdobbelt, det er dels utvivlsomt virkelig Børnene, der holde sammen paa Forældrene, men i adskillige Tilfælde synes det at være Ægtefællernes Fortid, der baade afgive Forklaringen paa Ægteskabets Barnløshed og dets Opløsning, idet f. Ex. Hustruen har været offentligt Fruentimmer, Manden hendes »Kæreste«.

I Sverige havde i Aarene 1876—84 de Ægtepar, der bleve adskilte, gennemsnitlig hver kun $1,3$ Børn, i Schweiz i Aarene 1880—83 hver $1,4$ Børn, og $\frac{2}{5}$ af Ægteskaberne vare barnløse. Noget nær det samme forholdsvis Antal af barnløse Ægtepar findes i Frankrig blandt de Separerede, og man har ved en af Folketællingerne (1856) faaet Oplysning om, hvor mange barnløse Ægteskaber, der overhovedet fandtes i Frankrig; Resultatet af en Sammenligning af disse Tal er, at Separationshyppigheden var 3—4 Gange saa stor

blandt Ægtepar uden Børn, som blandt Ægtepar med Børn.

Skønt Materialet for København ikke er stort nok til derpaa at begrunde nogen sikker Slutning, skal det dog anføres, at hvor det er Manden, der har anlagt Separations-sagen, er Barnløshed ved Ægteskaber af den ovennævnte Varighed 5—11 Aar forholdsvis sjældnere, end naar Konen har begæret Separation; og naar Ægtefællerne have været enige om at begære Separation, har Barnløshed været forholdsvis hyppig. Dette er let forstaaeligt, idet Ægtefællerne lettere kunne enes om Vilkaarene for Separation, naar der ikke er Børn at tage Hensyn til, men paa Grund af Materialets ringe Omfang ville disse Erfaringer muligvis ikke bekræfte sig ved senere Undersøgelser.

Jeg gaar nu over til at omtale et andet vigtigt Spørgsmaal, nemlig Erhvervets og Formueforholdets Indflydelse.

At der imellem de enkelte Erhvervsklasser maa herske betydelige Forskelligheder med Hensyn til Separations- og Skilsmissehyppigheden, ligger allerede i den store Forskel i saa Henseende mellem By og Land, og det viser sig da ogsaa for Sveriges Vedkommende, at der er et forholdsvis ringere Antal Skilsmisser paa Landet blandt Jordbrugere end i andre Samfundsklasser. Ogsaa i andre Lande viser det sig, at Bondestanden er forholdsvis lidet tilbøjelig til at søge Skilsmisse eller Separation; derimod optræder Handelsstanden ofte med et forholdsvis stort Antal af opløste Ægteskaber. Noget nærmere om disse Forhold lader der sig imidlertid ikke sige med Sikkerhed, fordi Folketællingens og Skilsmisse- og Separationsstatistikens Inddelinger dels

i mange Tilfælde ikke dække hinanden, dels forsaavidt ikke ere homogene, som man i Reglen maa sammenligne Antallet af opløste Ægteskaber med den hele Befolkning i den paagældende Klasse, ikke med Antallet af Ægteskaber, hvorved der selvfølgelig kan fremkomme megen Misvisning. Hertil kommer, at man ikke paa alle Punkter tør overføre Resultaterne fra Udlandet paa danske Forhold, idet den forskellige Ordning af Separations- eller Skilsmissevæsenet kan medføre højst forskellige Forhold: i England vil det være de bedre stillede Samfundsklasser, i hvilke Ægteskabsopløsninger finde Sted, medens Adgangen dertil i Danmark er let selv for den fattigste.

Undersøger man nu de fra København foreliggende Oplysninger, saa viser det sig snart, at det ikke kan nytte at gøre noget Forsøg paa at jævnføre Tallene med Folketællingens Resultater, da det ikke vil være muligt at sikre sig mod meget betydelige Fejlslutninger. Der er vel enkelte Forhold af Interesse, saaledes en tilsyneladende betydelig Separationshyppighed blandt Folk, der have deres Næring af Søen, et Forhold, som imidlertid kan skyldes Mangler ved Statistiken; ogsaa Beværtningsdrivende o. lign. optræde med forholdsvis mange Separationer, hvad der dog kan være tilfældigt paa Grund af Materialets ringe Omfang, og jeg skal derfor ikke trætte med en unyttig Opregning af Tal, som intet bevise.

Men i en anden Retning frembyde disse Erfaringer en meget stor Interesse, hvorved der kastes et klart Lys over Separationerne og Skilsmisserne i Danmark; det er nemlig med Hensyn til den Stilling, som de Separerede eller Fraskilte indtage indenfor de enkelte

Befolkningsklasser, hvortil de høre. Medens Folketællingen paa dette Punkt umuligt kan give udførlige Oplysninger, men i Reglen maa nøjes med at henføre de Paa-gældende til den Klasse, hvorunder de henføre sig selv, som Købmand, Bestillingsmand, Fabrikant osv., giver et Studium af Separationssagerne et ejendommeligt Indblik i, hvorledes denne Benævnelse skal forstaas. Man forbavses ved at se, hvor ofte man har at gøre med forhenværende Ejendomsbesiddere, Bogholdere, Bestillingsmænd osv., Folk, der have lidt Skibbrud i Livet, ofte ved egen Skyld, og ved Siden af ulykkelige ægte-skabelige Forhold sidde i meget trykkede Kaar.

Af forhenværende Ejendomsbesiddere, Fabrikanter, Embedsmænd og Bestillingsmænd o. lign. var der saaledes næsten ligesaa mange som af saadanne Personer i Virksomhed, og man kan ingenlunde vente, at man i alle Tilfælde faar oplyst, at Vedkommende er ude af sin Virksomhed, saa at der muligvis endog er flere Personer udenfor end i Virksomhed. I det hele taget møder man jævnlig ulykkelige Forhold blandt de Separationssøgende: Købmanden eller Agenten viser sig ved nærmere Undersøgelse kun at være det af Navn, Musikeren viser sig at søge Erhverv paa Dyrehavsbakken. Og gaar man til Arbejderklassen, møder man ligesaa ulykkelige Forhold under andre Former. Det er saaledes en meget almindelig Klage, at Manden er drikfældig og har pantsat Familjens Ejendele, at han ikke kan eller vil fortjene noget, og med sig og sin Familje er nedsunket i den yderste Armod, og medens Konen i mange Tilfælde intet Underholdningsbidrag forlanger til sig og Børnene, naar hun blot maa blive fri for Manden, ser man hende ogsaa ofte hjemfalde til Fattig-

væsenet under eller efter Separationssagen. Der er selvfølgelig mange Ægtepar, som ikke befinde sig i en saadan Forfatning, men man kan ikke tilbageholde den Antagelse ved en Gennemlæsning af Akterne, at Separation eller Skilsmisse særligt hyppigt søges af Folk, der er sunkne dybt ned i Samfundet fra tidligere bedre Kaar. I $\frac{2}{5}$ af alle de Tilfælde, om hvilke man af Sagen kunde se noget med Hensyn til de Separationsøgendes Forhold, var der en saadan yderlig Fattigdom tilstede, som giver sig tilkende ved, at de Paagældende ere under Fattigvæsenet eller at de ere reducerede ved Pantsætning paa Grund af Mandens Drikfældighed eller paa anden tydelig Maade. Selvfølgelig vil hele Hovedmassen af de Separationssøgende kunne betegnes som fattige, saaledes som hele Arbejderstanden maa siges at være det, \circ : med Nøden for Døren, naar der kommer noget uventet paa, men den Slags Tilfælde ere ikke medregnede i nærværende Opgørelse, altsaa f. Ex. ikke saadanne Tilfælde, hvor det fremgaar af Sagen, at der kun er et meget ubetydeligt Indbo at dele. Meget ofte har man uden Tvivl ikke Oplysninger om denne yderlige Armod, selv om den virkelig er tilstede, saa at det nævnte Tal vistnok ikke tør betegnes som overdrevent.

I Modsætning hertil kan man undtagelsesvis læse, at det netop er Forbedring i Vilkaarene (en Lotteri-gevinst), der har bragt Splid i Familjen, eller at en erhvervsløs Person gifter sig med en velstaaende Kvinde for at blive forsørget, og kort efter Vielsen viser sig umulig at leve sammen med.

IV.

Efter disse Oplysninger vil man allerede paa Forhaand kunne danne sig en Anskuelse om de Aarsager, som medføre, at Ægteskabet søges opløst. Inden jeg gaar over til en Fremstilling deraf, skal jeg imidlertid gøre nogle Bemærkninger om Mandens og Hustruens Optræden som Ansøgere om at faa Ægteskabet opløst. Efter Erfaringerne for København 1882—84 kan man fastslaa følgende:

Blandt 100 bevilgede Sager vare anlagte af:	Separationer	Skilsmisser med foregaaende Separation	Skilsmisser uden foregaaende Separation
Manden.....	20	41	40
Hustruen	61	53	60
Begge Ægtefolk	19	6	—

Ved Separationerne optræder Hustruen altsaa langt hyppigere som Ansøger end Manden, og Grunden hertil er, som det strax skal vises, let at se, idet Kvinden i meget høj Grad er udsat for raa Behandling fra Mandens Side, navnlig naar denne staar under Indflydelse af stærke Drikke, ligesom overhovedet Drikfældighed hos Manden spiller en fremtrædende Rolle som Separationsaarsag. For Skilsmisernes Vedkommende stiller Sagen sig en Del anderledes, idet Kvinderne vel optræde noget hyppigere som Ansøgere end Manden, men Forskellen ingenlunde er saa stor som ved Separationerne. Af Skilsmisser uden foregaaende Separation foreligger der iøvrigt kun 73 Tilfælde, saaledes at Fordelingen godt kan afvige betydeligt fra den normale. — Ved Skilsmisserne efter Separation drejer det sig for en stor Del

om at faa Tilladelse til at blive gift, og her optræder Manden ikke meget sjældnere end Konen med Ønske om Giftermaalstilladelse, saaledes at i $\frac{1}{3}$ af Tilfældene Manden alene fik Giftermaalstilladelse, i $\frac{2}{5}$ Konen alene og i $\frac{1}{8}$ begge Ægtefæller. Herunder er ikke medregnet saadanne Tilfælde, hvor Tilladelsen til at indgaa i nyt Ægteskab senere er søgt og opnaet. Ved Skilsmisse uden forudgaaende Separation fik Manden Giftermaalstilladelse i $\frac{1}{3}$, Hustruen i $\frac{2}{5}$ af Tilfældene. — Alt i Alt have henvend Halvdelen af Ægtefællerne strax ved Skilsmisssens Udstedelse faaet Giftermaalstilladelse, hvad der ganske godt passer med Opgivelsen foran Side 2 om Antallet af Fraskilte, som viedes igen; at Forholdene kunde stille sig anderledes paa Landet end i København, vilde jo iøvrigt meget vel kunne tænkes. For en meget væsentlig Del synes Vielsen strax at finde Sted, med Personer med hvem de Paagældende have forset sig i Separationstiden.

Det kan tilføjes, at i 178 Tilfælde af uafgjorte eller ubevilgede Separationssager var Manden Ansøger i 50, Konen i 120, altsaa henholdsvis $\frac{2}{7}$ og $\frac{2}{3}$, medens begge søgte om Separation i 8 Tilfælde. Ogsaa her optræder Konen altsaa langt hyppigere som Ansøger end Manden. Ved de ikke bevilgede eller ikke færdige Skilsmisssager optræde de to Køn ligeledes noget nær i samme Forhold som ved de bevilgede Skilsmisser (tilsammen 72 Tilfælde).

Disse Kendsgæringer finde for en Del Bekræftelse ved Erfaringer fra Udlandet. Ved Separation er det en almindelig Regel, at Kvinden optræder langt hyppigere end Manden som Ansøger; saaledes var i Frank-

rig 1871—80 Hustruen endog 7 Gange hyppigere Ansøger end Manden, i Belgien er det 4 Gange; i Lande som Italien og Østrig, hvor man ser forholdsvis mange Separationsbegæringer med begge Ægtefæller som Ansøgere, er Kvinden i overvældende Majoritet (3—4 Gange), naar det kun er den ene af Ægtefællerne, der klager.

For Skilsmissernes Vedkommende er der derimod ligesom i Danmark i Reglen mere Ligelighed mellem de to Køn, saaledes at undertiden Manden, undertiden Konen har Overvægten; paa dette Punkt udøver selvfølgelig Lovgivningen en meget betydelig Indflydelse, saa at man ikke kan vente at finde nogen Regel uden Undtagelse: i Norge ser man da ogsaa Manden optræde over dobbelt saa tidt med Begæring om Skilsmisse som Konen, medens det omvendte er Tilfælde i Baden osv.

Gaar man nu herfra over til at betragte Aarsagerne til Separations- og Skilsmissebegæringerne, saa vil det ses, at de staa i nøje Sammenhæng med Mandens eller Kvindens Optræden som Andrager. Naar saaledes Ægtefællerne ere enige om at søge Separation — hvad der særlig finder Sted blandt de bedre stillede og mere dannede Klasser — saa viser det sig, at der oftest angives en aldeles intetsigende Grund: saaledes Karakterens Uoverensstemmelse eller lignende, og det er kun undtagelsesvis, at man under Sagens Gang kommer paa det Rene med den egentlige til Grund liggende Aarsag til at Ægteskabet ønskes hævet. I $\frac{3}{4}$ af de Separationssager, jeg har gennemgaaet, og hvor begge Ægtefæller begære Separation, er den egentlige Aarsag da ogsaa ukendt. Naar det derimod kun er den ene af

Ægtefællerne, der søge Separation, ere Udtalelserne dels mere aabne, ofte i en paafaldende Grad, dels trækker Sagen ofte saaledes ud, at man kan faa Lejlighed til at faa et dybere Indblik i Forholdet, selv om Vedkommende oprindelig har ladet sig nøje med et af de gængse Udtryk: Gemytternes Uoverensstemmelse osv., som ere i Brug paa de Skrivestuer, hvor en Mængde af Begæringerne udfærdiges. Undertiden indeholder Præstens Paategning ypperlige Meddelelser, eller Sagen er blevet oplyst paa anden Maade; og Antallet af Tilfælde, hvor Aarsagen er ubekendt, hvortil ogsaa »Gemytternes Uoverensstemmelse« maa henregnes, er da ogsaa kun mellem en Fjerdedel og en Femtedel af det samlede Antal, i hvilke Manden eller Konen alene begære Separation. Man tør iøvrigt ikke udelukke Muligheden af, at det virkelig kun er Karakterens Uoverensstemmelse, der er Aarsag, f. Ex. naar det hævdes, at en af Ægtefællerne er »stridbar«, men som oftest ligger der som sagt vistnok andre Aarsager bagved disse almindelige Benævnelser. Det maa dog ikke glemmes, at man ikke ubetinget kan stole paa, hvad den ene Ægtefælle under Sagen fortæller om den anden, undertiden fremkommer der fuldstændig ubegrundede Beskyldninger, medens der undertiden kun siges i Almindelighed, at Manden er drikfældig eller sligt, og der maaske tillige har fundet alvorlig Mishandling Sted osv., som ikke nævnes; og naar den anden Ægtefælle ikke ønsker Forholdet altfor nøje undersøgt, faar man da kun aldeles tilfældigt nærmere Underretning. Med dette Forbehold skal jeg meddele en Del Enkeltheder om Separationsaarsagerne i København 1882—84, som jeg har sigtet saa godt det lod sig gøre, uden dog som

udviklet at kunne garantere for, at de enkelte Aarsager fremtræde fuldstændig i deres rette Belysning.

Separationsaarsager i København 1882—84 procentvis angivne:

	Sagen anlagt af			Til- sam- men
	Mand	Konen	begge Ægte- fæller	
Ubekendte Aarsager, Gemytuover- ensstemmelse o. lign.	89	17	75	33
Usædelighed	28	21	9	20
Drikfældighed.....	8	29	2	20
Usædelighed og Drikfældighed i For- ening	5	5	•	4
Andre Aarsager.....	20	28	14	23

Drikfældighed og Usædelighed ere her grebne som de nærmest liggende Aarsager, men som man vel kan tænke sig, og som nedenfor skal paavises, staa disse Aarsager meget ofte i Forbindelse med andre, saaledes Mishandling, Desertio, Brud paa Forsørgelsespligten, Forbrydelser; og disse Aarsager spille maaske ofte Hovedrollen, eller bevirke, at Bægeret flyder over. Naar Manden klager, er altsaa Usædelighed den hyppigste Aarsag (eneraadende eller medvirkende), naar Konen klager, er Drikfældigheden den vigtigste Aarsag; tages alle Tilfælde under et, ser man, at disse Aarsager optræde med samme Styrke, idet man i en Fjerdedel af alle Tilfælde kan vente at se Usædelighed, og ligesaa hyppigt Drikfældighed anførte. Fraregner man de Tilfælde, hvor der ikke er oplyst noget nærmere om Aarsagen, altsaa den ene Tredjedel, ser man, at af Resten optages to Tredjedele af Usædelighed og Drikfældighed, og det er meget muligt, at man vilde komme til et endnu højere Tal, hvis man havde et nøjagtigere Kend-

skab til Forholdene. Det fremgaar saaledes i mange Tilfælde, at en af Ægtefællerne eller begge før Vielsen have ført et vildt Liv eller været usædelige.

Da jeg har ladet det være mig magtpaaliggende at konstatere Aarsagerne saa nøje som muligt uden at nøjes med Klagernes første Aarsagsangivelse, er det let forstaaeligt, at der er ikke faa Tilfælde, hvor den angivne Aarsag falder Klageren til Last, om end Hovedregelen er det modsatte. Naar Manden søger Separation, falder saaledes den ene Tredjedel af Usædelighedstilfældene tilbage paa ham selv, og et enkelt af Drikfældighedsforholdene, og omvendt viser det sig, hvor Konen klager, at hun har været usædelig i en Fjerdedel af de under denne Aarsag nævnte Tilfælde, hvoriblandt iøvrigt ikke faa, hvor begge synes skyldige.

Konen gør sig forholdsvis sjældent skyldig i Drik; der findes kun opført 11 saadanne Tilfælde, hvoraf de 5 i Forbindelse med Usædelighed. Derimod er Usædelighed en hyppig Separationsaarsag hos Kvinden, om end Manden langt hyppigere er skyldig: af samtlige Usædelighedstilfælde (med eller uden Drikfældighed) var i 63 pCt. Manden skyldig, i 26 pCt. Konen og i 12 Tilfælde begge Ægtefæller. Disse Oplysninger turde bidrage en Del til Forstaaelse af, hvorfor det navnlig er Kvinden, der søger Separation.

For Aarene 1871—80 foreligger der Oplysninger om Drikfældighedens Forhold til Separation i hele Landet. Disse Oplysninger have adskillige Mangler, men antages dog som Helhed at have nogen Brugbarhed trods væsentlige Uoverensstemmelser mellem de enkelte Amter. Resultatet var i Hovedtrækkene følgende:

Af 100 Separationer skyldes Drikfældighed hos:

	Manden	Konen	Begge*)	Til- sammen
København.....	18,5	2,0	0,1	20,6
Øerne uden København	20,5	0,9	0,3	21,7
Jylland.....	23,2	1,6	0,4	25,2
Hele Landet.....	20,9	1,5	0,2	22,6

Dette Resultat stemmer ikke ilde med, hvad her er paavist for København. Det kan bemærkes, at man i den 10-aarige Periode kan iagttage en væsentlig Stigning i Drikfældighedsprocenten, der for hele Landet 1871—75 var 20, 1876—80 24,6, hvad der dels kan hidrøre fra, at man fra det sidste 5-Aar lettest har kunnet faa de ønskede Oplysninger, dels maaske staar i Forbindelse med det forholdsvis betydelige Antal Separationer i dette 5-Aar, hvorved formodentlig særlig mange letsindig indgaaede Forbindelser ere opløste.

Tilsyneladende spiller efter de anførte Data Drikfældigheden en større Rolle i Jylland end i den øvrige Del af Landet, men dette stiller sig anderledes ved en nærmere Betragtning. Som allerede flere Gange fremhævet er nemlig Separationshyppigheden langt større i København end i den øvrige Del af Landet, og en Sammenligning af Separationernes Antal med Antallet af bestaaende Ægteskaber viser, i hvor høj Grad dette ogsaa gjør sig gældende med Hensyn til Drikfældigheden, som det fremgaar af nedenstaaende Oversigt:

*) At dette Tal er saa ringe, er maaske et Tegn paa Ensidigheden af Aarsagsangivelsen.

Af 10,000 Ægteskaber opløstes aarlig ved Separation:

	Ialt	Hvoraf paa Grund af Drikfældighed hos:			
		Mand	Kone	Begge	Tils.
København.....	38	7,0	0,8	0,0	7,8
Øerne (undtagen København)	7	1,5	0,1	0,0	1,6
Jylland.....	9	2,1	0,1	0,0	2,2
Hele Landet.....	11	2,4	0,2	0,0	2,6

Drikfældigheden er altsaa som Separationsaarsag særdeles fremtrædende i København, men spiller i den øvrige Del af Landet i Sammenligning med København ikke nogen synderlig stor Rolle, skønt dens procentvise Andel i det samlede Antal er noget større end i København.

Hvad nu den resterende Del af Separationssager angaar, Mishandling, Forbrydelser, Sindssyge osv., tilsammen 23 pCt. af det hele Antal Tilfælde, da kan det anføres, at blandt disse optræder Mishandling og lignende Aarsager med $\frac{1}{3}$, Brud paa Forsørgelsespligten med $\frac{1}{5}$, Forbrydelse med $\frac{1}{8}$ og Desertio og faktisk Adskillelse ligeledes med $\frac{1}{8}$; endelig er der et lille Antal Tilfælde, ligeledes omtrent $\frac{1}{8}$, hvor det kan ses, at Vedkommende leve i yderlig Fattigdom, men hvor Aarsagen iøvrigt ikke har været oplyst nærmere, og 12 Tilfælde med forskellige Aarsager som Sindssyge, Nægtelse af Samleje, Religionsforskul osv. Disse Tal ere imidlertid ingenlunde tilstrækkelig vejledende, idet de nævnte Aarsager desuden ofte findes kombinerede med Drukkenskab og Usædelighed eller med en eller flere andre Aarsager. Saaledes falder Mishandling og Drikfældighed meget ofte sammen: foruden de 35 her

nævnte Tilfælde, hvor Mishandling og lignende Aarsager optræder som selvstændig Aarsag, er der 50 Tilfælde i Forbindelse med Drikfældighed, eller Drikfældighed og Hor, og 20 Tilfælde i Forbindelse med Hor, og der er altsaa anført Mishandling i ikke mindre end 105 Separationssager eller $\frac{1}{3}$ af dem, om hvilke man overhovedet ved noget nærmere. Denne Aarsag falder — paa et enkelt abnormt Tilfælde nær — alene Manden til Last og er altsaa et nyt Moment til Forklaring af, hvorfor Kvinden forholdsvis saa hyppigt søger Separation.

Ligesom Mishandling ofte optræder sammen med andre Aarsager, ser man Forbrydelser nævnte i adskillig flere Tilfælde end her er anført. Foruden de 13 her nævnte Tilfælde (10 Mænd og 3 Kvinder) er der 10 i Forbindelse med Drik eller Hor og 3 med Mishandling, saa at Forbrydelser optræde 26 Gange (19 Mænd, 7 Kvinder) o: i 6 pCt. af det samlede Antal Separationssager. Desuden er der nogle Tilfælde, hvor Vedkommende har været straffet før Vielsen. Brud paa Forsørgelsespligten, Pantsætning af Familjens Ejendele, er den sædvanlige Ledsager af Drikfældigheden, men optræder, som nævnt, undertiden alene; det er vel ikke urimeligt at antage, at man ved nærmere Undersøgelse vilde kunne finde Drikfældighed eller maaske Usædelighed bagved adskillige af disse, ligesom vel ogsaa bagved de anførte Tilfælde af Desertio og længere faktisk Adskillelse, der i øvrigt selvfølgelig optræder overordentlig tidt i Forening med de andre Aarsager.

Et Vidnesbyrd om det Omfang, Forbrydelser har som Separationsaarsag, haves i Beretningerne fra Kontoret for Fængselsvæsenet om Straffeanstaltens Tilstand. I Tidsrummet 1. April 1873 til 31. Marts 1883

indsattes der i Straffeanstalten paa Kristianshavn, i Horsens, Viborg (til dens Nedlæggelse 1. April 1875) og Vridsløselille, følgende Antal Fanger:

	1. April 1873 — 31. Marts 1878			1. April 1878 — 31. Marts 1883		
	Mænd	Kvind- er	Tils.	Mænd	Kvind- er	Tils.
Ugifte	1301	329	1630	1614	347	1961
Gifte	489	130	619	592	183	725
Enker og Enkemænd.	91	59	150	131	65	196
Separerede	93	43	136	105	42	147
Tils.	1974	561	2535	2442	587	3029

Under de »Separerede« forstaas formodentlig ogsaa Fraskilte og vel ogsaa Personer, der separeres eller fraskilles under Straffetiden; selv med denne Forklaring er det paafaldende, at dette Antal næsten er ligesaa stort som Antallet af indsatte Enker og Enkemænd, uagtet Antallet af Fraskilte og Separerede i den danske Befolkning kun kan udgøre en ringe Brøkdæl af Enker og Enkemænd. En ikke ringe Del af de Personer, hvis Ægteskab opløses, maa altsaa passere Fængslerne, og man faar derved et yderligere Bidrag til Forstaaelse af, hvorledes denne Del af Befolkningen er sammensat.

De her anførte Data om Aarsagerne til Separation maa selvfølgelig suppleres med Erfaringerne angaaende Skilsmisseaarsagerne, idet man ellers ikke faar et tilstrækkelig fyldigt Billede af de Forhold, der bringe Ægteskaberne til at ophøre. Nogle Erfaringer herom ere nævnte foran Side 22, og det fremgaar deraf, at for hele Landet støtte de $\frac{4}{5}$ af Skilsmissebevillingerne sig til foregaaende Separation; omtrent det samme Resultat kommer man til for København 1882—84,

idet der forefaldt 73 Skilsmisser uden Separation, og 248 med foregaaende Separation, blandt hvilke iøvrigt en Del (22) udstedtes inden 3 Aar efter Separationen.*) Det bliver selvfølgelig nærmest kun de 73 Tilfælde af Skilsmisse uden foregaaende Separation, der her skulle undersøges med Hensyn til Aarsagerne. En Betragtning af disse Aarsager viser, at der i 29 Tilfælde foreligger Usædelighed (Manden skyldig i 11 Tilfælde, Konen i 16, begge Ægtefæller i 2 Tilfælde), i 10 Tilfælde Sindssyge, i 27 længere faktisk Adskillelse og Desertio; i 3 Tilfælde Forbrydelse, foruden nogle faa Tilfælde af anden Natur (f. Ex. Ikkeopfyldelse af ægteskabelig Pligt) eller Tilfælde, som ikke kunde bedømmes efter de tilstedeværende Akter.

Sammendrager man disse Tal med de foranførte faar man følgende Procenttal.

Af 100 Separationer og Skilsmisser uden Separation i København 1882—84 skyldtes:

Ubekendte Aarsager, Gemytsuoverensstemmelse osv.....	29
Usædelighed	23
Drikfældighed.....	17
Usædelighed og Drikfældighed i Forening	3
Andre Aarsager	28

Stillingen bliver derved altsaa lidt forrykket, idet Hor og anden Usædelighed faar noget større Betydning end Drikfældighed, men iøvrigt forandres de foranstaaende Resultater ikke synderlig.

Man vil ikke kunne vente meget Udbytte ved en Sammenligning mellem disse og udenlandske Erfaringer;

*) Det er vel næppe utænkeligt, at der i Justitsministeriets Statistik over Antallet af Skilsmisser efter forudgaaende 3-aarig Separation er indbefattet en Del saadanne Tilfælde.

dels ville Aarsagerne til en vis Grad være elastiske og forme sig efter Lovgivningens Fordringer, dels vil ogsaa Folkekarakter osv. spille en meget væsentlig Rolle, hvilket sidste vel er en af Grundene til den for Danmark ydmygende Kendsgærning, at Drikfældighed her har en saa stor Betydning som Separationsaarsag i Sammenligning med andre Lande. For Schweiz foreligger der Oplysninger fra Kanton Waadt (1877—83). Efter disse optræder Ægteskabsbrud omtrent ligesom i København (med imellem $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{5}$ af samtlige Tilfælde); da Antallet af opløste Ægteskaber er meget større i København end i den nævnte Kanton, tyder dette iøvrigt i Virkeligheden snarest paa bedre moralske Forhold i Waadt. Derimod angiver Separationsstatistiken i Frankrig og Italien i forholdsvis faa Tilfælde Ægteskabsbrud som Aarsag, hvorimod Mishandling og lignende finder forholdsvis hyppigt Sted. I Sverige spiller Ægteskabsbrud ligeledes en mindre fremtrædende Rolle; hvorimod der i Kongeriget Sachsen, med en forholdsvis betydelig Skilsmissehyppighed, er en overordentlig stor Mængde Tilfælde af Hor. Nogen Vejledning til en Bedømmelse af Forholdene i Danmark afgive disse Erfaringer selvfølgelig ikke, uden naar de ledsages af en meget nøjagtig og detaljeret Undersøgelse af de enkelte Tilfælde og af Lovgivning og Praxis i de forskellige Lande, en Undersøgelse, hvortil der her ikke haves Materiale, og ligesaa lidt vil man efter at have gennemgaaet Separationssagerne for Danmark kunne danne sig nogen Forestilling om, hvorledes i Udlandet den Befolkning er, som rekruteres af fraskilte og separerede Personer; som allerede en Gang bemærket, er det ikke alene ikke umuligt, men endog sandsynligt, at

man i flere andre Lande vil støde paa helt andre Befolkningslag end her i Danmark, og nogen Lighed kan man vel kun vente for de Landes Vedkommende, hvor det ligesom i Danmark er gjort let selv for de mest ubemidlede at overkomme Opløsningen af et Ægteskab. — Af de her udviklede Grunde vil det derfor være unyttigt at forfølge disse Forhold længere.

V.

Endnu staar tilbage at gøre nærmere Rede for, hvilke Resultater man af det foreliggende Materiale maa komme til med Hensyn til det tilstedeværende Antal af separerede og fraskilte Personer og den aarlige Afgang og Tilgang i disse Tal.

Antal af Fraskilte 1880:

	Mænd	Kvind- er	Tils.	Af 10 000 Personer vare Fraskilte
København	360	666	1026	44
Øernes Købstæder	205	283	488	34
Øernes Landdistrikter	834	1016	1850	26
Jyllands Købstæder	266	424	690	50
Jyllands Landdistrikter	891	1032	1923	26
Samtlige Byer	831	1373	2204	43
Samtlige Landdistrikter	1725	2048	3773	26
Hele Landet	2556	3421	5977	30

Antallet af Fraskilte var altsaa 3 pro mille af Befolkningen, men i København mellem 4 og 5 og i de jyske Købstæder endogsaa 5 pro mille, medens Landdistrikternes Befolkning kun tæller 2,6 pro mille, saavel paa Øerne som i Jylland. Særlig mange Fraskilte findes i Københavns Amt, hvor 4,0 pro mille af Befolkningen er Fraskilte, og fraregnes Københavns Amt gaar

Antallet af Fraskilte paa Øerne ned til 3,3 pro mille i Købstæderne og 2,3 pro mille i Landdistrikterne. — Hvis Folketallet er til at stole paa, kan denne betydelige Forskel ikke hidrøre fra en Forskel i Vielseshypigheden blandt Fraskilte, thi denne synes at være større i Byerne end paa Landet, som nedenstaaende Oplysninger vise.

Af 100 Fraskilte viedes aarlig 1875—84:

	Mænd	Kvinder
København.....	4,0	1,9
Samtlige Byer	7,0	3,6
Landdistrikterne	2,6	2,1
Hele Landet	4,0	2,7

Den Mulighed ligger jo imidlertid nær, at Antallet af Fraskilte, navnlig i Byerne, er for lavt anslaaet, idet mange Fraskilte maaske ville undse sig ved at angive deres virkelige ægteskabelige Stilling og lade sig opføre som Enker eller Enkemænd, som Ugifte, eller maaske som Gifte. Paa den anden Side var det ikke utænkeligt, at en Del Separerede vilde angive sig som Fraskilte, hvilket dog formentlig vil være forholdsvis sjældent. Man vil dog næppe kunne antage, at Fejlen er overordentlig stor, om den end rimeligvis er kende- lig, idet man ved en nærmere Undersøgelse af de forskellige Kilder til Afgang og Tilgang kommer til det Resultat, at Folketællingens Antal af Fraskilte meget vel kan tænkes fremkommet uden at man behøver at gøre Vold paa Erfaringerne.

Tilgangen bestaar af Indvandrede og af tilkomne Fraskilte, Afgangen af Døde, Udvandrede og Gifte. — At Indvandringen af Personer, der ere fraskilte i Udlandet, kan spille en Rolle, tør naturligvis ikke

benægtes; navnlig vilde dette gælde Svenskere; men den Tilvæxt, som faas derigennem, er vistnok meget ringe i Sammenligning med, hvad der vandrer ud, saa meget mere, som Skilsmissehyppigheden i de fleste andre Lande jo er væsentlig ringere end her i Landet. Man begaar derfor næppe stor Fejl ved at se bort fra Indvandringen.

Tilvæksten for nye Skilsmisser er, som vi have set, for Skilsmissebevillingernes Vedkommende i Aarene 1870—79 1831, saa at der altsaa tilkom 3662 fraskilte Personer. Hertil kommer Tilgangen ved Skilsmissee dom. Som anført Side 2 er der næppe flere end 25 Skilsmissee domme aarlig, men derved bringes der ikke de Fraskilte en tilsvarende Tilgang, idet en meget stor Del af de Personer, over hvilke der erhverves Dom, ere borteblevne eller endog døde. Af 26 Sager af denne Slags, der i Aarene 1882—84 kom ind under Overpræsidiets i København (f. Ex. til Bevilling af fri Proces) vedrørte 11 borteblevne eller formodet døde Ægtefæller, og de 11 Horsbrøde, foruden et Tilfælde af Mishandling, et af Sindssygdøm og 2 om hvilke jeg ikke fandt Oplysninger. At dømme efter disse Oplysninger om de paagældende Sager, hvoraf adskillige maaske ikke blive afgjorte, tør man vistnok antage, at der gennemsnitlig aarlig tilkommer adskillig færre nye fraskilte end 25 af hvert Køn, og man vil sikkert være paa den sikre Side, naar man antager, at der i Tiaaret 1870—79 tilkommer som Maximum blandt Mænd c. 150 (Resten udvandrede eller døde), blandt Kvinder c. 250.

Afgangen ved Vielser er i Tiaaret 1870—79 blandt Mænd 931, blandt Kvinder 896. Der bliver da for Mændenes Vedkommende, naar Vielserne fradrages,

en Tilgang af c. 1050, for Kvindernes paa lignende Maade en Tilgang af c. 1185, og hvis der ingen Afgang fandt Sted ved Dødsfald og Udvandring, skulde Antallet af fraskilte Mænd i Tiaaret 1870—79 være voxet fra 2600 til 3660, af fraskilte Kvinder fra 3389 til 4574. Disse sidste Kilder til Afgang kendes nu ikke, men man kan komme et Skridt paa Vejen til Opgørelse deraf ved at se hen til, hvad der foreligger for København, og ved for Dødelighedens Vedkommende at betragte Aldersfordelingen. Gaar man ud fra, at der i hver Aldersklasse skulde forefalde forholdsvis det samme Antal Dødsfald blandt de Fraskilte som iblandt de øvrige Dele af Befolkningen, saa kommer man til det Resultat, at der ialt i Aarene 1870—79 skulde være død noget over 1300, omtrent ligelig fordelte mellem Mænd og Kvinder. Derved gaar Antallet ned til c. 3000 Mænd og c. 3900 Kvinder, som skulde være tilstede, hvis det gjorte Overslag angaaende Dødeligheden er rigtigt, og der ingen Udvandring fandt Sted; men efter alt, hvad der foreligger om Dødeligheden i saadanne Samfundslag, hvori de Fraskilte væsentlig høre hjemme, maa Antallet af Dødsfald have været langt større. Et Vidnesbyrd herom haves i Selvmordshyppigheden blandt Fraskilte og Separerede, der synes paafaldende høj*), og det er meget muligt, at der er død et Par Hundrede flere Fraskilte i det paagældende Tidsrum, end der

*) jævnfør Westergaard: Die Lehre von der Mortalität und Morbilität, Jena 1882, pag. 451 ff.; den her angivne Forskel er iøvrigt altfor højt anslaaet, men selv om den berigtiges, vil der efter al Rimelighed vise sig en langt større Selvmordshyppighed blandt Fraskilte og Separerede end i den øvrige Befolkning.

svarer til Gennemsnittet af Dødelighed. Hertil kommer nu Udvandringen, der synes at borttage en stor Mængde Fraskilte. Efter Erfaringer fra København synes $\frac{1}{12}$ af de Fraskilte at være udvandrede allerede ved Skilsmissebevillingens Udstedelse (12 pCt. blandt Mænd, 5 blandt Kvinder) og mange flere forlade uden Tvivl senere Landet. Hvis disse Erfaringer skulde bekræfte sig for hele Danmark, og for Tidsrummet 1870—79, vilde man kunne anslaa Antallet af dem, der allerede vare emigrerede før Bevillingens Udstedelse, til over 200 Mænd og 100 Kvinder, og der er saaledes i alt Fald ikke noget til Hinder for at antage Folketællingens Antal af fraskilte Mænd — 2556 — for nogenlunde rigtigt, idet den overskydende Dødelighed og Udvandring meget vel kan borttage de c. 440 Individuer, der mangle i de foran nævnte 3000. For Kvindernes Vedkommende kan en lignende Betragtning gøres gældende, men her synes det dog rimeligere at antage, at Folketællingens Antal er for lavt. Hvor stor Fejlen er, og hvor den findes, er det selvfølgelig umuligt at sige, men der er ikke saa lidt, der taler for, at det især er i de ældre Aldersklasser, at der er udeladt en Del Fraskilte. Jo ældre en Person er, desto vanskeligere er det for Udenforstaaende at vide, om det er en Enke eller en Fraskilt, og mange ældre Fraskilte ville maaske, naar Ægtefællen er død, anse sig for Enker. Saa meget er vist, at de Fraskiltes Aldersfordeling efter Folketællingen i de ældre Aar afviger stærkt fra Aldersfordelingen i den øvrige Del af Befolkningen, idet der efter 55 Aars Alderen er en forholdsvis meget stærk Nedgang i Antallet af de Fraskilte fra Aldersaar til Aldersaar, uagtet der næppe kan forefalde mange

Vielser i disse Aldersklasser, men snarere maa være nogen Tilgang ved Skilsmisser. Man kan ikke forklare dette Fænomen ved en Forandring i Skilsmissehyppigheden, der jo i ældre Tid synes at have været omtrent ligesaa stor som nu; derimod kan det tænkes, at den forholdsvis store Udvandring og en stor Dødelighed medvirke til dette Resultat. Skyldes denne Aldersfordeling Fejl ved Folketællingen, der har udeladt en Del gamle Personer, saa bliver derved det forventede Antal Dødsfald stærkt forøget, selv om der kun er en Fejl paa nogle faa Hundrede Individuer, og man vil vistnok være paa den sikre Side, naar man anslaaer Fejlen til ikke at overstige 1000, og naar man antager, at det samlede Antal af Fraskilte, Mænd og Kvinder, i Danmark ikke overstiger c. 7000, altsaa $3\frac{1}{2}$ pro mille af Befolkningen. Selv med denne Forhøjelse maa det indrømmes, at det ikke er nogen stor Del af det danske Folk, der lever som Fraskilte, men det er en Befolkningsgruppe, der, som mange Gange foran fremhævet, rummer adskillige for Samfundet farlige Elementer.

Spørger man nu herefter, hvor mange Separerede der findes i Danmark, bliver Svaret langt vanskeligere. Vel kender man de aarlige Antal af Separationer, og man ved, hvor mange Separationer der i Regelen føre til Skilsmisse, men der er en anden meget væsentlig Aarsag, der formindsker de Separeredes Antal, og som det sikkert vil være særdeles vanskeligt at komme til fuld Klarhed om; det er Antallet af Separationer, som brydes ved fornyet Samliv. Der synes at være adskillige Tilfælde, i hvilke det samme Ægtepar søger Separation atter og atter, saaledes at de for

Danmark opgivne gennemsnitlige aarlige Antal Separationer nærmere beset svare til et noget mindre Antal separerede Ægtepar. For København kan anføres, at i Aarene 1882—84 er der bevilget Separation 15 Gange til Ægtefolk, som tidligere have været separerede en eller flere Gange, men atter have fornyet Samlivet, saa at Antallet af Separationer af denne Grund altsaa kan reduceres med over 3 pCt. Der er endvidere 2 Tilfælde, i hvilke der søgtes Skilsmisse, efter at der tidligere var erhvervet Separation, som Ægtefællerne havde brudt, og 9 Tilfælde, i hvilke der bevilgedes Separation, men hvor man kan se af de tilstedeværende Akter, at Parret allerede kort efter er flyttet sammen igen. Hvor mange, der iøvrigt forny Samlivet, uden at det kommer til Avtoriteternes Kundskab, er umuligt at afgøre, men de her fremdragne Kendsgerninger modsige i hvert Fald ikke Formodningen om, at Tallet er temmelig betydeligt, saa at man kan sige, at Separationerne i Danmark faktisk i stor Udstrækning ere temporære. — Hertil kommer, at Udvandring af Separerede synes at foregaa i en ikke ringe Maalestok, hvad allerede tidligere er udviklet.

Regner man nu, at der aarlig forefalder ca. 400 Separationer, og at deraf omtrent $\frac{2}{5}$ eller 160 føre til Skilsmisse, saa bliver der en aarlig Tilgang af ca. 240 Par, og erindrer man, at Antallet af Fraskilte, der ovenfor ansloges til 7000 Mennesker, holdes vedlige ved en aarlig Tilgang ved Skilsmisse ved Bevilling af c. 220 Personer (naar de Fraskilte, der gifte sig igen, fradrages), hvortil saa atter kommer Fraskilte ved Dom, saa tør man vistnok antage, at Antallet af Separerede i Danmark ikke naar det dobbelte af de Fraskiltes Antal,

og det er højst rimeligt, at der ved Fornyelse af Samliv sker en overordentlig stor Afgang i dette Tal. Man tør saaledes vistnok gaa ud fra, at det samlede Antal af Fraskilte og Separerede i Danmark som Maximum kan sættes til 20000 eller 1 pCt. af Befolkningen. Til disse bør imidlertid regnes de Personer, der faktisk ere adskilte, men deres Antal er det selvfølgelig ikke let at opgøre. For at have et fuldstændigt Overblik over alle herhenhørende Forhold, burde man endvidere tillige kende Antallet af vilde Forbindelser, der næppe er ringe, men som det iøvrigt staar i Myndighedernes Magt at reducere meget betydeligt ved en kraftig Anvendelse af Lovgivningens Bestemmelser om forargeligt Samliv.

Spørger man nu, om man ved strengere Bestemmelser med Hensyn til Separation og Skilsmisse kunde opnaa bedre Forhold, saa vil Svaret, saavidt overhovedet et saa vanskeligt Spørgsmaal kan besvares paa Grundlag af et statistisk Materiale, utvivlsomt blive det, at man selvfølgelig ved strengere Forholdsregler maatte kunne reducere Antallet af Skilsmisser, saa at Tallet maaske blev ligesaa lavt som i Norge, men et Blik paa de i det foregaaende skildrede danske og særlig københavnske Forhold vil dog vistnok nærmest føre til den Antagelse, at saadanne Forholdsregler vel kunne bringe en Del Ægtefæller til at holde sammen, som nu benytte den lette Adgang til at faa Forbindelsen hævet, men at det er et stort Spørgsmaal, om ikke paa den anden Side Antallet af vilde Ægteskaber vilde forøges, saa længe Sædelighedsbevidstheden er saa lav, og saa længe der ikke skrives alvorligere ind mod Usædelighed. Det maa saaledes erindres, hvad foran Side 122 er fremhævet, at en meget stor Del af de Personer, der efter Skilsmissen faa Gifter-

maalstilladelse, have forset sig i Separationstiden med den Mand eller Kvinde, med hvem Ægteskabet indgaas, og disse uregelmæssige Forbindelser turde det være vanskeligt, under de nuværende Forhold, at faa opløst. At der forud for de allerfleste Skilsmissebevillinger gaar en fleraarig Separation maa, efter hvad der er oplyst, anses for en god Ordning, idet Parret altsaa faar Tid til at betænke sig, en Betænkningstid, der, som omtalt, ikke sjældent benyttes til at fornye Samlivet, og man vilde maaske kunne udrette noget ved at være mere nøjeregnende med at forlange Separation som Betingelse for Skilsmissebevillingen, selv om man ikke vilde gaa saa vidt, at man altid forlangte denne Betingelse opfyldt. Men Hovedsagen synes mig at være et kraftigt Arbejde for at hæve Sædelighedsbevidstheden, støttet af et energisk Sædelighedspoliti, og et omfattende Tilsyn med den Del af Befolkningen, som vi have set for en væsentlig Del rekrutere de Fraskilte, — den saakaldte classe dangereuse — samt endelig hensigtsmæssige Foranstaltninger til at standse Dannelsen af et stort, arbejdsløst Proletariat i Byerne. Det tilstedeværende Onde synes med andre Ord at ligge for dybt til, at man alene ved isolerede Forandringer paa Skilsmisselovgivningens Omraade kan vente at udrette noget væsentligt, man maa søge ned til de Aarsager, der overhovedet karakterisere hele Samfundstilstanden i vor Tid. Hvis det, for atter at give det et andet Udtryk, virkelig ofte kun var »Gemytternes Uoverensstemmelse«, der bevirkede Adskillelsen mellem Ægtefællerne, saa kunde man tænke sig, at de vilde holde sammen, naar de vidste, at de umuligt kunde opnaa Skilsmisse, men da det væsentlig er Drikfældighed, Ægteskabsbrud osv., hvorved den ene Ægtefælle er fuld-

stændig værgeløs over for den andens slette Opførsel, saa kan man kun vente gode Resultater ved at modarbejde Drikkædigheden og de andre Laster.

Jeg kan ikke slutte uden at udtale, at det vilde være i høj Grad ønskeligt, om der hvert Aar udarbejdedes en omhyggelig og detaljeret Statistik over alle her henhørende Forhold. De Oplysninger, der her ere meddelte, vilde have kunnet give et langt vægtigere Bidrag til Spørgsmaalets Løsning, hvis de havde været mere omfattende og paalidelige, men disse Egenskaber ville vanskelig kunne opnaas, naar man ikke bearbejder Materialet samtidig med at det kommer ind, idet man da med Lethed kan skaffe sig alle nødvendige Enkeltheder. Og naar Rammerne for en saadan Behandling af Stoffet engang ere dannede, vil Arbejdet derved være særdeles let at overkomme.
